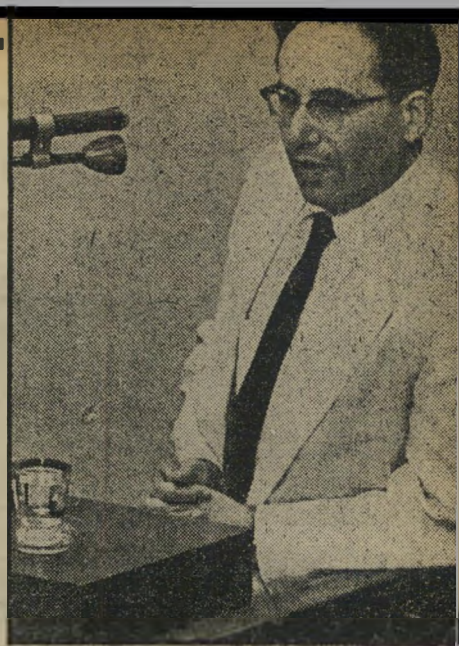

בנו של סופר השואה טוען:

"אבי לא ירד מן הארץ!"

ק. צעניקה עובר לפלאננה אחרת

לכל מי שקרא את ספריו של האיש — ומי בארץ לא קרא לפחות אחד מהם? — לכל מי ששמע בשידור הישיר את דבריו של ק. צעניק במישפט אייכמן, או קראם בעיתונים, צריך להכיר את תולדותיה של מישפחה זו — תולדות רצופים סבל ויגון, טרם גדיה יוונית במהדורה יהודית, מעין סמל לקורותיו של העם.

הצלה בכוח האהבה

יחיאל דיינור נותר בחיים, כשהוא נפלט מאושוויץ בכוח יצרניים על-אנושי. כאשר היינו כולנו עירומים ועובדים על-פני הרופאים שערכו את הסלקציה, סיפר פעם, הייתי מביט להם ישר בעיניים. לא כפוף ושפוף, לא מדרה כשיפני כבושות באדמה — אלא מביט להם ישר לעיניים, ובמבטי הייתי מכניס את כל החלטתי לחיות, את כל השבועה לגבור על אושוויץ.

אולם פעם אחת בגדה בו השבועה, רופאי המוות יונק מנגלה לא התבונן באותו רגע בעיניו של ק. צעניק אלא בגופו, גליעצמות מהירעב, וקבע את גורלו לשבט — לרשימת המובלים למוות.

כאשר פרקו קלגסי הנאצים את המשאית שעליה היעמס דיינור, ליד פתח תאיהנאג-זים, לא נמצא הוא בין המורדים ממנה. הוא הסתתר בארגזיפחמים שהיה מונח ב"משאית, וניצל.

עם תום המילחמה, לאחר גילגולים בכל רחבי אירופה, הגיע לארץ כשהוא מחושש כחייל בריטי. משך שבועות ארוכים היה ביתו ספסל בשדרות רוטשילד בתל-אביב. ככר למראשותיו שימשו לו דפים תלושים שעליהם השליש את סיפורו שלמנדרה, ספר שאת כתיבתו החל עוד במחנההריכוז.

מאוחר יותר הירשה לו המולד רבניצקי, בעל הוצאתהספרים דביר, אשר הוציא את שלמנדרה לאור. להשתכן במרתף ביתו, אשר שימש כמקלט.

דינור הסתגר בארבע האמות של המר"ת-מיקלט כשהוא מתחנן, בדרכו האילמנה, בפני העולם כולו כי יניחו לנפשו ולכתיבתו. בעוד שאר האודים המוצלים של שוראת אירופה ביקשו לשכוח ונלחמו להיטות, להקים בית חדש ולמצוא חמימות מישפחתית, ביקש דיינור רק להתנזר, להסתגף, לזכור ולהזכיר, לקרוע את מסך האדישות שאיים — ומאיים — לרדת על הנוראה בשואה. לשם כך הוא הסתתר בספריו מאחורי השם ק. צעניק*, שם שהיה עד למישפט אייכמן כמעט סוד-מדינה, ואת זהותו האמיתית ידעו רק מקורביו הסיפריים של דיינור.

יש להניח כי היה מצליח בהגשמת דרך החיים שבה בחר, לולא שני גורמים: שלמנדרה, וגינה אשמן. אייכנר היה להם טיל לחללו של עולם מיטען חומר-נופך מסק מסוגו של שלמנדרה, ולבקש מן העורלם כי יתעלם מזהותו של מטילו. מכל רח"בי תבל החלו מגיעים להוצאתהספרים דביר מיכתבים מסופרים ואישירות, ממלכים, רוזנים ומדינאים אשר הודו לסופר האלימוני ובירכו אותו.

גינה אשמן הייתה אף היא אחת מקוריאות שלמנדרה. היא היתה אז אחת מנערות קאצט: ביקור מקובל למונח "מחנה-ריכוז" בשפה הגרמנית.

הפלאננה מתפוררת. אין לאן לברוח. **פלאננה חמישית**. הודו, הגוררימא-הרישי ותורות-הנסתר שלו. האלוהים ששרף והציל באושוויץ — מת. האלוהים של הספר כל בשדרות רוטשילד בתל-אביב, של גינה והילדים, האלוהים שכתב יחד איתו את שלמנדרה, קראו לו פיפל, בית הבובות, השעון אשר מעל לראש — האלוהים הזה מת. אושוויץ רחוקה, ארץ-ישראל רחוקה. המירון והבריחה נסתיימו, אולי רק בינתיים, במיסתורין של הודו, בהגות, ביוגה, בנסתר ובבלתי-נגוד.

פני בחודש עזבו גינה ויחיאל דיינור את הארץ, בדרכם לחזור. לידידיה הרבים סיפרה גינה כי הם נוסעים לטיל חקופה ארוכה: "אולי לכמה שנים, אולי לא יחזרו ארצה". בפיפל התגורר בשנים האחרונות יחיאל דיינור. השכנים שבבית ברחוב הס 6 בחיפה, ידעו כי השניים עזבו את הארץ לצמיתות: "אבל הדירה בין כה וכה לא היתה שלהם. כך שאייכנר לא ידעתי ב"בירור" בדירה שבחיפה התגוררה בשנים האחרונות גינה דיינור.

השמועה החלה מתפשטת בכל רחבי הארץ: סופר-השואה, האיש שיצירותיו ה"כימט-אוסטוביגרסיות הושחו בעוצמתן ה"סיפורותית לאלה של דאנטה ודוסטויבסקי-אביהם, אחיהם ובנם של שלמנדרה, פיפל, בית הבובות, העימות והשעון אשר מעל הראש — ירד מן הארץ.

אך בנם של גינה וק. צעניק מכחיש שמועות אלה מכל-יכול. בשיחה עם כתב העולם הזה סיפר השבוע ליאור, המתגורר ברמת-השרון: "אני לא מאמין שאמא ואבא ירדו מתארץ. אתה יודע מה הקשר של אבא למדינה, ואמא היא כבר דור חמישי בארץ". הם נמצאים עכשיו בהודו, ורק היום קיבלתי מאמא מיכתב שהיא מתגעגעת. אחרי הודו הם ייסעו אולי לסאן פראנסיסקו, שם מתכוונת אמא להתעסק בנושאים של צמחים ופרחים, בהם היא מתעניינת בזמן האחרון.

"אני חושב שאבא יחזור לארץ אפילו לפני אמא. אבא יחזור אולי תוך כמה חודשים, אני לא יודע כמה, ואצל אמא זה יקח יותר זמן. שנה או יותר, הדירה של אמא בחיפה לא היתה שלה, לכן לא היה עניין של למכור אותה או לא. הדירה בתל-אביב לא נמכרה, עד כמה שאני יודע. אני לס"עמים אפילו משתמש בה".

ליאור בן ה-27 מתייחס בקלות, ובשאננות רבה, לשמועות על ירידת הוריו מהארץ. לחבריו אמר: "אפילו אם ההורים שלי עזבו את הארץ, מה האסון? זו מדינה חופשית. כל אחד יכול לעזוב, ולגור איפה שהוא רוצה. אם אמא ואבא רוצים להתעסק עם העניין של הגורו, יבואם להם".

אך כדי להבין את הועזות העמוק שנגרם לכל מי שהכיר את גינה ויחיאל דיינור, * ליאור טועה לגבי הוותק של מישפחתו בארץ. גינה היא אומנם ילידת הארץ ואמה, מלכה, אף היא ילידת הארץ, אך הוריה של מלכה, משהשמואל ואסתר וילנר, נולדו שניהם בוילנה, כך שגינה דיינור היא דור שני בלבד בארץ.

היומיומיות. הבריחה מן הילדים, הדורשים תשלומי-לב. ריצת-אמוק מטורפת חזרה אל המזלמאנים, אל האושווינצ'ים, אל הקאפוט — לא לשכוח, לא להרשות להשכית.

פלאננה ראשונה. מישפט אייכמן. ה"איש בגלימה השחורה, בעל הקול הצורם, משתדל בכל כחו לחבר את כל הפלאננות, לחבר את זו של אושוויץ, זו של פיפל, הארי, גברת דוקטור לואיסון, מוני פרלשניק, דניאלה של או יחד עם דניאלה של עכשיו, גידעון האוונגר, שופטים, שוטרים, בית-העם, אדולף אייכמן של אז ועכשיו — מישפט אייכמן 1961, ירושלים, ישראל.

מירון נגד ההווה וניצחון העבר. חזרה לפלאננה הראשונה.

פלאננה רביעית. השליפה בכוח מן האלמוניות המגוננות, לפתע יודעים הכל: ק. צעניק הוא יחיאל דיינור; בעלה של גינה, אביה של דניאלה, אביו של ליאור, רחוב מגידו 8 בתל-א. רחוב פינלס 6 תל-אביב. רחוב הס 6, חיפה, אייכנר עוד להסתגר בפרדס. הנקישות התכופות על דלת חדרהעבודה אינן נותנות מנוח. גינה עוסקת בפעילות ציבורית עוינת. דניאלה מסתבכת עם החוק ונשלחת לכלא. ליאור מעורב בתאונת-סירה בכינרת, שבה נהרגת צעירה.

פלאננה ראשונה. הקאצט, מחנה הריכוז וההשמדה אושוויץ. הבגד המקוקוקו שעליו שלט המיספר 135633, אותו מיספר המקוקוקו על הזרוע, ההתמודדות עם ה"היים".

הבריחה מהמוות. בריחה ארוכה, מירון מלא חתחתים. פעמים הצליח להתרחק מן המוות. פעמים קרובות יותר נשף המוות על עורפו.

פלאננה שנייה. ספסל בשדרות רוטשילד בתל-אביב. הבית הראשון, ששימש גם כמיטה הראשונה בארץ-ישראל. ההתמודדות עם הזיכרונות המבעירים אש-גינה נוס בשממה, אש שלשככה אפשר רק בכתיבה, כתיבה כפויית-ישיד.

בריחה מן העולם המסרב לזכור, בריחה מהעולם השאנן, היומיומי, העולם של בתי הקפה על שפת-הים, העולם של צעירות תל-אביב העליונה, של הגלידה והגזון ו"אסילו של פרוסת הלחם הלבן שלא היה שם. בריחה מן העולם המנסה להשכיח.

פלאננה שלישית. הבית האלגנטי, הרעיונה, גינה, הבת דניאלה, הבן ליאור, ה"חיים המסודרים והמאורגנים".

הבריחה הגדולה מכולן. פעמים אל צריף בודד בתוך פרדס, פעמים אל תוך חדר-העבודה, שם הסתגר ימים וילילות כשהוא מסרב לאכול, לשחות, לשמוע קולות-אנוש. הבריחה ממישפחה ישראלית רגילה, הבריחה מן הרעיונה, התובעת לחלוק בחוויות

גינה ויחיאל דיינור באחד ממסעותיהם לחו"ל, בשנת 1958. באותה תקופה היתה עדיין מישפחתו של דיינור מאוחדת. גינה ויחיאל וילדיהם, דניאלה וליאור, התגוררו באותו בית. היום לאחר משבר שבטיקבנאג-התפרחת המישפחה, החליט חזון לנסות שוב — הפעם בהודו.

הזוג בצעירותו